

Густав Льо Бон **Политическа психология**
ГУСТАВ ЛЬО БОН

Из „ПОЛИТИЧЕСКА ПСИХОЛОГИЯ“¹

КНИГА I
Цел и метод

ГЛАВА I
Политическа психология

Първата проява на успехите на една наука е отказването ѝ от простите обяснения, с които тя се е задоволявала в своето начало. Това, което изглеждаше изпърво лесно за разбиране, става по-късно твърде трудно за обяснение. На същия закон са подложени изследванията относно еволюцията на националния живот. След като са се опитали всичко да изтълкуват, историците сега съзират, че са разисквали често за илюзии, рожби на тяхното въображение. Днес обществените явления се явяват механизми извънмерно преплетени, близко степенувани и в които простотата не се забелязва. Еволюцията на народите също тъй е твърде преплетена, както онази на живите същества. Науката още търси законите, които причиняват превръщанията на видовете и обуславят техните последователни форми. Законите за обществената еволюция остават все още неизвестни. Само някои от тях се забелязват. Тъй като анализът на разните елементи, чиято спойка образува едно общество, не е излязъл от фазата на мъглявите обобщения и хипотетичните уверения, разглеждането на нещата, с което се задоволяват теоретиците на неизвестното, остава още твърде откъслечно. При забъркването на необходимостите, които ръководят траекторията на живота на един народ, те избират онези, които поразяват ума им и пренебрегват другите. Ето защо разказът за делата на държавните глави, а най-вече на техните битки, като че трябваше да съставя едничкия исторически интерес. Всичко, засягащо битието на народите, преди не много време, се отхвърляше или не се знаеше. Науката не се задоволява вече с кратките отговори, давани по-рано на „Защо?“, които гъмжат от всички арени и с които политическият живот на нациите е изпълнен. Защо толкова народи, изникнали внезапно от нищо, изпълваха света с шума за своето величие. Защо след това те са затънали в дълбока забрава, че през време на столетия всичко беше неизвестно за тях? Как се раждат, развиват и умират боговете, учрежденията, езиците и изкуствата? Обуславят ли те човешките общества или са, напротив, обусловени от тях? Защо някои вървания, като исляма можаха да се изградят почти мигновено, а другите употребиха столетия за затвърждаването си? Защо същият ислям преживя политическата власт, служеща му за опора и все пак се разпростира, тогава, когато другите религии, като християнството и будизма, изглежда, че залязват и вървят към края си? На всички тия „защо“ и на много други никога не липсваха отговори. Но обясненията, които можеха да задоволят една много млада наука, не са вече приемливи в зрялата ѝ възраст.

Мина времето, в което боговете ръководеха историята. Благосклонното провидение, като упътваше нашите несигурни крачки и изправяше нашите грешки, изчезна безвъзвратно. Оставен на самия себе си, човекът е принуден сам да се направлява в ужасния хаос от непознати стеснителни сили. Те го владеят още, но той научава всеки ден да ги овладява от своя страна. Това безспир подчертавано завладяване все повече на природата означава думата напредък. Да стане господар на природата, не е достатъчно. Живеещ в обществото, човекът е

¹ Издание 1993, репринт по издание от 1940 г.

Густав Льо Бон *Политическа психология*

длъжен да се научи на овладяване сам себе си и на понасяне общите закони. На шефовете, поставени на чело на нациите, се пада задачата да издават тия закони и да действат за зачитането им. Оpozнаването в средствата, позволяващи полезно управление на народите, т. е. политическата психология, винаги е представлявала трудна проблема. Тя става много трудна днес, когато новите икономически необходимиости, рожби на научните и индустриалните успехи, тежат мъчително върху народите и не се поддават на действието на правителствата им. На политическата психология е свойствена несигурността на социалните науки, указани по-горе. Обаче, трябва да я използваме такава, каквато е, защото събитията ни тласкат и не чакат. Решенията предизвикани от последните, са често много важни, защото последствията от една грешка могат да се прострат върху няколко поколения. Предшестващото столетие ни даде за това многобройни примери. Най-важните от правилата за управление на човеците са тези относно действието. Как да се действа, кога да се действа и в какви граници да се действа. Отговорът на тези въпроси съставя цялото политическо изкуство.

Внимателният анализ на политическите факти, от които е изтъкана историческата нишка, показва, че те са причинени изобщо от психологични заблуди. Изкуствата и науките са подчинени на известни правила, нарушението на които не може да е безнаказано. Съществуват така също точни правила за управление на човеците. Безсъмнено откриването им е твърде трудно, понеже твърде малко до тук са били ясно изложени. Единственото познато истинско ръководство по политическа психология е било отпечатано преди четири столетия от един бележит флорентинец, когото неговото съчинение направи безсмъртен. Луксозният мрамор, който закриля неговия вечен сън, е издигнат под сводовете на бележитата църква „Санта Крос“ във Флоренция. Този пантеон от славни имена на Италия съдържа великолепни паметници, издигнати в памет на мъжете, създали нейното величие: Микеланджело, Данте, Галилей и пр. Заслугите на тези полубогове на мисълта са издълбани там със златни букви.

В тази галерия от бележити сенки има само един гроб, върху който дългите надписи са били намерени безполезни. Един единствен надпис там стои: Макиавели 1527 г. *Tanto pomini nulum elogium* (Никоя похвала не се равнява на такова име). Съчинението, което е доставило на своя автор този славен надгробен надпис, е малък том, озаглавен „Владетелят“, за което аз подметнах по-горе. Бележитият писател в него излагаше точните правила на изкуството за управление на човеците от неговото време. За неговото време, а не за друго. Забравило се е това съществено условие, поради което книгата, толкова благотворена изпърво, биде обезславена по-късно, когато, поради еволюиращите идеи и нрави, тя престана да изразява необходимостите на новите векове. Само тогава Макиавели стана макиавелен. Имащ усет към действителността, именитият психолог не диреше най-доброто, но само възможното. За да вникнем в неговия гений, нужно е да се пренесем в този блестящ но извратен период, в който не се зачиташе живота на другото и в който фактът, че всеки носеше свое вино със себе си, за да не бъде отровен, отивайки у кардинал или просто у приятел, се считаше твърде естествен. Да обсъждаме политиката на този век с идеите на нашия, би било също тъй нелогично, както ако поискаме да изтълкуваме кръстоносните походи или Св. Вартоломей през призмата на сегашните схващания.

Макиавели не беше прост теоретик. Чрез своите служби, вмъкнат тясно в дейната политика на своята страна той беше страдал от разномислията, що разтърсваха тогава под пълен синдикален режим италианските републики, непрестанно бълнувани от най-кървави разногласия. Той беше видял в 1502 г., как Флоренция бе заставена да създаде доживотно председателство на републиката, която беше само истинска доживотна диктатура, т. е. чист цезаризъм. Тази последна форма на управление му изглеждаше фатална фаза от анархията, която винаги са пораждали народните правителства. Той не се мамеше, понеже всички

Густав Льо Бон *Политическа психология*

италиански републики, впрочем, завършиха също както атинската и римската републики. Повечето от правилата относно изкуството за ръководене на хората, показани от Макиавели, еж неизползвани от много време. Обаче четири столетия отлетяха върху останките на тоя велик мъртвец, без някой да се е опитал да преработи съчинението му. При все това политическата психология или науката за управление е така необходима, че държавниците не биха могли да минат без нея. Впрочем, те минават без нея, но, по липса на изложени правила, моментните влачения и няколкото твърде кратки традиционни правила са едничките техни пътеводители. Такива пътеводители довеждат често до скъпи грешки. Така вещият по психологията на французите, Наполеон, не познаваше онази на русите и испанците. Това непознаване го хвърли във войни, в които неговият завоевателен гений претърпя несполука срещу неподозирано родолюбие, което никаква сила не би могла да победи. Съветван твърде зле, наследникът на името му извърши в Крим и в Мексико, в Италия и другаде, ред твърде сериозни психологични грешки, които ни струваха на края ново германско нашествие. Големите водачи на хората са по необходимост големи психолози. Без близко познаване душата на индивиди и народи, което Бисмарк притежаваше тъй добре, превъзходството на германските войски навярно не би било достатъчно за създаване на германското единство.

Политическата психология е изградена от различни материали, главните от които са: индивидуална психология, психология на тълпите и най-сетне расова психология. Ръководителите на нашето образование очевидно смятат тези познания твърде безполезни, понеже не ги споменават в някоя от своите програми. В училището по политически науки изглежда дори, че не знаят за съществуването ѝ. Не е ли странно, че човек може да получи титлата „доктор по политически науки“, без никога да е чул да се говори за понятия, които са истински основи на политиката. Тъй като няколкото традиционни понятия съставят едничкия психологически багаж на посредствените държавници, те остават свършено неориентирани пред някои нови проблеми, чието разрешение не предлага дългия опит. Тъй ката подвижните влачения на партиите стават техни пътеводители, извършените тогава грешки са безбройни.

Твърде дълга за това би станала тяхната листа и даже ограничена към тези последни години. Така опасна психологична заблуда е това отделяне на църквата от държавата, което дава на духовенството независимост и сила, каквито най-католичките от нашите крале не биха никога търпели. Основни психологични заблуди са нашите възпитателни начала, толкова неприлични на онези, които ръководеха Германия при постигане всичките ѝ научни, индустриални и икономически успехи. Психологическите заблуди са и идеите за претопяване, на които дължат упадъка си колониите ни. Психологична заблуда е мярката, която вкара във войската апаши, по-рано ограничени в специални дружини, съставени от други апаши, и дето, следователно, тяхното съприкосновение никого не можеше да зарази. Психологична и то тежка грешка е отстъплението на правителството при първата пощенска стачка. Пак психологична грешка са многото наши тъй наречени човеколюбиви закони. Психологична грешка е бил винаги и възгледът, надеждата, че е възможно пълното отърсване на един народ от влиянието на неговото минало. Силите, които причиняват действията на един народ, са навярно усложнени: естествени сили, икономически сили, исторически сили, политически сили и пр. Те докарват най-после сигурно насочване на нашите мисли и, следователно, нашето поведение. Тези тъй неприлични сили най-после се превръщат в психологични сили. Прочее, към тези последните се свеждат всички други.

Несъгласията между народите понякога са доста сериозни, поради което не може да се решават само с оръдейни изстрели. Единственото право, на което се позовават тогава, е

Густав Льо Бон *Политическа психология*

правото на по-силния. Такива бяха споровете между Прусия и Австрия, между Трансвал и Англия, между Япония и Русия. Но, когато се отнася до второстепенни въпроси, ловко употребените психологични влияния понякога успяват да заменят военните доводи. Само много по-горен по сила противник може да ги отхвърли. Той ще пробва почвата за своята сабя, както направиха това Наполеон и Бисмарк, а противникът само ще мълчи. Очаквайки времето за реванш, който ще звучи винаги. Днес никой не изглежда достатъчно силен, за да си служи с тези къси похвати. Преплитанията със съюзи не позволяват вече на никой владетел тона като на едничък господар. Мароканската случка поучи народите относно съдбата, която ги очаква, ако не съумеят да солидаризират своите слабости за отбраната си. И тъй, между почти равните сили се завързват днес пререкания, предизвикани от затрудненията на всекидневния живот. Тогава психологията отново подхваща своята роля, и действието на дипломатите може да стане важно. Несъмнено е, обаче, че това действие днес не е както по-ранното. Обществото, наставлявано от телеграфа, телефона и вестниците, страстно разисква най-малките политически събития, през време на което дипломатите лениво разменят неясните си ноти. Някога привикнали на тайни преговори, сега те са принудени да разискват напълно открито и да следват общественото мнение, вместо да го предхождат. Обаче, тяхната роля несправедливо отхвърляна, крие известна полезност. Неотдавнашните събития изтъкнаха това.

И действително, няколко важни въпроси бяха разрешени, благодарение на дипломатичната намеса. Така бомбардирането на английските рибарски кораби от руските крайцери в началото на войната с Япония, Казабланкската афера, Австро-Руският спор, относно Сърбия и прочие. Ако в навечерието на 1870 г. ние имахме поне посредствени дипломати, войната би се отложила за едно благоприятно време, докато ние бихме могли да подготвим съюзи, но не в това избрано от неприятеля време. Политическата психология още учи, как да се решават поставяните всекидневно проблеми. Да се отличи, кога трябва да се отстъпи или кога да се противопостави на народните искания. Според темперамента си държавниците отстъпват безконечно или упорстват винаги. Това е пакостно начало. Нужно е да се знае — според обстоятелствата — дали да се упорства или напротив - да се отстъпи. Никоя част от политическата психология не е вече трудна, но последствията от заблудите са вече тежки. Френската революция би могла да се избегне, притъпена сигурно, ако към времето на земеделската и финансовата кризи в 1788 година, увеличила нищета на работническите съсловия, чрез недоимъка и безработицата, дворянското съсловие не бе престанало да отказва данъчното равенство. От това произлезе голямата омраза спрямо привилегированите съсловия и метежите, които породиха разпадането на едно дълго минало.